

YHTEISENÄ NIMITTÄJÄNÄ ITÄMERI?

Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici I. Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. Toim. Valma Yli-Vakkuri. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43. Turku 1993. 172 s. ISBN 951-29-0110-2.

Jarno Raukko & Jan-Ola Östman *Pragmaattinen näkökulma Itämeren kielialueeseen.* Publications of the Department of General Linguistics, University of Helsinki, 25. Helsinki 1994. 72 s. ISBN 951-45-6671-8.

Perinteisten määritelmien mukaiset kielten sukulaisuussuhteet ja niiden lähinnä fonologiset ja morfologiset mekanismit alkavat olla Euroopan kielikuntien osalta ainakin tyydyttävästi kartoitetut, ja suhteessa entistä kiintoisammaksi näyttää kielihistoriallisessa tutkimuksessa nousevan kielikuntien vuorovaikutuksen tutkimus, muutenkin kuin jo vanhastaan vahvan lainasanatutkimuksen osalta. Samalla monien kielentutkijoiden katse siirtyy perinteiseltä kielisysteemin ydinalueelta — äänne-, muoto- ja paljolti lauseopinkin kvasieksaktista kuvauksesta — kielen käyttöön, keskustelun keinoihin tai muuhun, mitä enemmän tai vähemmän väljästi voidaan nimittää pragmatiikaksi. Yksi selvä oppihistoriallinen virtaus näyttää näin ollen vievän

entistä intensiivisempään pragmaattislähtöiseen kielikontaktitutkimukseen; toisen tässä esiteltävän julkaisun kirjoittajat Jarno Raukko ja Jan-Ola Östman ovatkin tuoreemmassa artikkelissaan (Östman ja Raukko 1995; ks. myös Laakso 1995) varsin pooleemisesti tarjoamassa »pragm-arealista» lähestymistapaansa jopa perinteisen kielisukulaisuusmallin vaihtoehdoksi.

Toisaalta areaalilingvistiikalla on myös käytännön lähtökohtansa. Esiteltävistä teoksista ensimmäisenä mainittu on saanut alkusysäyksensä vuonna 1982 Tampereen yliopiston aloitteesta käynnistetyistä hankkeista *Suomen ja viron kieliopillinen vertailu*; tämän hankkeen pontimena olivat varmaan ainakin osaltaan käytännön kielenopetuksen tarpeet sekä opettajien kokemuk-

set lähisukukielen opetuksesta vieraana kielinä (juuri tähän liittyy kiintoisia pragmaattisia ulottuvuuksia). Rautaesiripun murtumisen ja Euroopan yhdentymisen myötä kielikontaktien voisi arvella entisestään tiheevän, käännös-, tulkinta- ja opetustarpeiden jatkuvasti lisääntyvän — näin ainakin kuuluu asiaan juhlapuheissa ennustella. Lisäksi entistä enemmän huomiota on saamassa uhanalaisten kielten problematiikka (»lingvistinen diversiteetti» on sekin säilyttämisen arvoista luonnon monimuotoisuutta), niiden suojeleminen ja kehittäminen, mihin kielikontaktitutkimus olenaisesti liittyy.

Molempien tässä käsiteltävien julkaisujen taustana on enemmän tai vähemmän implisiittinen oletamus Itämeren alueesta suhteellisen kiinteänä yksikkönä, areaalina tai jopa kieliliittona. Tätä »itämereisyshypoteesia» voi toki tukea useilla kiistämättömillä strukturaalisilla yhtäläisyyksillä: kaikkialla itämerensuomessa tunnetusti näkyy voimakkaita, vanhoja indoeurooppalaisia vaikutteita, balttilaisissa ja slaavilaisissa kielissä eri-ikäisiä uralilaisia substraattipiirteitä, ja myöhemmin on esimerkiksi saksa vaikuttanut Baltian maiden kieliin ja puolaan. Sitä paitsi Itämeren alueen kulttuuri-, kaupp- ja poliittiset yhteydet ovat tunnetusti olleet voimakkaat, ja yhdentymässä Euroopassa on syntynyt voimakkaita pyrkimyksiä tämän alueen itsenäisen profiilin kohottamiseksi. Ongelmana on vain, koostuuko näistä paljolti kahdenvälisistä yhteyksistä yhteensä sellainen suhdverkko, että se oikeuttaisi puhumaan nimenomaan Itämeren alueen kielellisistä piirteisistä — mikä erottaa esimerkiksi saksan ja puolan keskinäiset suhteet saksan ja tšekin tai saksan ja unkarin suhteista? Mitä konkreettisesti ottaen olisi kielen tai kielenkäytön »itämereisyys»?

Maanläheisemmistä lähtökohdista tarkastelee Itämeren kielialueen kysymystä

tutkimushanke *Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici (SCLOMB)*. Tämä tutkimushanke on syntynyt Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksessa 1991 — kuten edellä mainittiin, varhemman suomalais-virolaisen vertailuprojektin pohjalta: tarkoituksena on alkuaan ollut valottaa suomen ja viron syntaksin yhtäläisyyksiä ja eroja sekä muun muassa niissä ilmeneviä naapurikielten vaikutuksia. SCLOMB-hanke koostaa suomen, viron, ruotsin, saksan, liettuan ja venäjän kielistä n. 4 500 virkkeen laajuisen tutkimusaineiston kustakin; aineistona on kaunokirjallisia tekstejä erikielisinä käännöksineen. Karkeasti koodattu korpus on kirjan esipuheen mukaan jo osittain valmiina ja tutkijoiden käytettävissä Turun yliopistossa Lauseopin arkistossa, ja sen pohjalta on tekeillä useita opinnäytetöitä ym. tutkielmia, joissa on tarkoitus käsitellä mm. tempus-, aspekti- ja passiivi- sekä sanajärjestyskysymyksiä. Tässä esiteltävä SCLOMB-julkaisuista ensimmäinen ei kuitenkaan vielä perustu tähän korpukseen, vaikka sen kirjoittajat ovatkin olleet mukana sen taustalla olleessa suomalais-virolaisessa hankkeessa. SCLOMB 1 koostuu viidestä hyvin erilaisesta, eriaiheisesta ja -laajuisesta artikkelista, joille on vaikeaa löytää muuta yhteistä nimittäjää kuin väljästi ymmärretty »Itämeren piiri» — tai sitten, avausartikkeli unohtaen, tutkimushankkeen taustana ollut suomen ja viron vertailuprojekti.

SCLOMB 1:n avausartikkeli, EEVA KANGASMAA-MINNIN »Aspektista ja sen sukulaisilmiöistä suomalais-ugrilaisissa kielissä», lähtee liikkeelle houkuttelevan yksinkertaisesta perusteesta: verbin asema on suomalais-ugrilaisissa kielissä vakiintumattomampi kuin indoeurooppalaisissa. Niinpä verbintaivutus on kielikunnassamme vaihtelevaa ja häilyvää mutta nominien sijasynteesi etenkin paikallissijojen osalta keskeinen ja vakaa. Potentiaaliset verbivar-

talotkin joutuvat toimiakseen verbeinä ensin nominiutumaan, ottamaan jälkeensä nominien pääteaineksia (myös finiittimuotojen pääteainekset ovat Kangasmaa-Minnin katsannossa »nominaalisia», kuten persoonapronominiin palautuvat persoonapäätteet tai nomininjohtimenakin toimiva PA). Tämä merkitsee, että muissa kielikunnissa verbiin liittyvät ilmiöt ovat suomalais-ugrilaisissa kielissä usein löydettävissä nominista. Esimerkiksi aspektia muuttavia verbisuffikseja ei suomessa ole (teonlaatua muuttavat johtimet voivat kylläkin samalla muuttaa verbin aspektuaalistakin sisältöä). Aspekti tosin osoittautuu jälleen keran monisyyiseksi ja monilla kielen tasoilla ilmeneväksi ilmiöksi, joka Kangasmaa-Minnin mukaan on viime kädessä verbin sisäinen, verbin ja ilmauksen semantiikkaan ja pragmatiikkaan kietoutuva käsite. Artikkelin tekijälleen tyypilliseen tapaan omaperäistä, tiivistä ja syvällistä pohdintaa, jossa aineistoesimerkkien painolastia on kevennetty mahdollisimman vähiin; otsikon kannalta hieman harmilliselta tuntuu, että suomen sukukielten muotojärjestelmiä ei käsitellä kuin parin irtomaininnan ja hajaesimerkin verran.

HELLE METSLANGIN artikkeli »Viron aika: muoto, merkitys, ikonisuus» on osa hänen artikkeliväitöskirjaansa, jonka Mati Ereht (1995) jo on Virittäjässä esitellyt. Artikkelissa tarkastellaan verbin tempusten isomorfismia (aikamuodon kuvaamien aikasuhteiden heijastumista verbimuodon rakenteessa) ja sen kehitystä menneen ajan muotojen kieliopillistumisen kuluessa.

Syvällisessä, melkoisen lähdeluettelon ja alaviitteistön sisältävässä artikkelissaan »Ambipersonainen suppressiivi: diateesista suomessa ja virossa» HANNU TOMMOLA käy käsiksi itämerensuomen ns. passiivin ympärille kietoutuvaan ongelmavyhteen, jossa keskeisiä ovat kategorioiden määrittelyn ja terminologian ongelmat — Tom-

mola palaa mm. paljon puituun kysymykseen itämerensuomen passiivin »passiiviuudesta» verrattuna esimerkiksi tunnettujen indoeurooppalaisten kielten passiiviin. Artikkelin alkuperäisenä tarkoituksena oli kirjoittajan mukaan vertailla suomen ja viron diateesia (diateesi on mm. aktiivin, passiivin, refleksiivien ja kausatiivien kysymykseen liittyvä termi, joka määritellään »aktanttien suhteeksi ilmaistuun asiointilaan»), mutta — kuten usein muulloinkin, kun on kyse eri osajärjestelmiin liittyvistä monisyyksistä ilmiöistä — tämä vaati syvällisempää itse ilmiön ja sen kuvauskeinojen pohdintaa, ja laajempaa näkökulmaa etsiessään Tommola joutuu määrittelemään keskeiset perustermit uudelleen.

Tommola erottaa toisistaan kaksi tarkastelutapaa, joiden termistön hän haluaa pitää erillään: toisaalta verbin muotokategorian tai »pääluokan» (tässä katsannossa hän esittää itämerensuomen »passiivimuodoille» nimitystä *ambipersonaali*), toisaalta ilmauksen funktion, lauseen temaattisen ja roolirakenteen. Viimeksi mainitun kannalta erottuvat toisistaan varsinainen (agenttilinen) **passiivi**, jonka käytön motiivina on juuri lauseen temaattisen rakenteen selvittäminen tekijää »siirtelemällä» (*The lecture was given by Dr. N.; Näidend võeti publiku poolt hästi vastu* 'näytelmä otettiin yleisön taholta hyvin vastaan'; *Kenen maalaama tuo taulu on?*), sekä **suppressiivi**, jossa tekijä syrjäytetään kokonaan (*The boy was given a book; Naapurihuoneessa nukutaan; Man schläft im Zimmer nebenan; Sitä ei koskaan tiedä*). (»Subjektisuppressiivin» ohella Tommola mainitsee esimerkkejä objektisuppressiivista, joka esim. venäjässä ja ruotsissa muodostetaan passiivi- tai refleksiivisuffiksilla: *Hunden bits. Sobaka kusaetsja. Koira puree Ø* [= on taipuvainen puremaan, puree yleensä]. Agenttisuppressiivina puolestaan edustaisivat kuratiivirakenteet tyyppiä *Seurakunta rakennutti kirkon.*) ▷

Täysin selväksi ei käy, mitä mieltä Tommola on itämerensuomen ambipersonaalin («passiivin», »impersonaalin», »indefiniitin» jne.) alkuperästä: sivun 80 toteamus sen liittymisestä »viron todistuksen perusteella kiistatta refleksiiviseen taivutukseen» jää hieman hämäräksi. Suomen ja viron »passiivien» vertailu ylipäättäänkin jää tässä artikkelissa hieman yleisen ja terminologisen pohdiskelun — sinänsä toki erittäin antoisaa! — varjoon. Muutamia keskeisiä huomioita suomen ja viron ambipersonaalista Tommola kuitenkin tekee. Kiintoisaa on huomata, että viron diateesi on suomeen verraten selvästi käymistilassa: ambipersonaalin ja partisiippipassiivin kanssa esiintyy jo agenttilausekkeita (*Näidend võeti publiku poolt hästi vastu; Ta on ülemuse poolt petetud* 'esimies on pettänyt hänet'), ja toisaalta refleksiivis-automatiivis-antikausatiivinen *u*-johdin on kehittymässä suppressivointikeinoksi (*sellega seletub* 'sillä selittyy/selitetään'), jota kielenhuolto tosin on yrittänyt torjua venäjän ja jopa neuvostoideologian vaikutuksena (ks. esim. Hint 1991). Tämän ilmiön yhteyksissä viron kielen kokemuksiin kontakteihin ja tytopologisiin muutoksiin olisi edelleenkin pohittamisen aihetta.

Toinen SCLOMB 1:n kahdesta laajasta artikkelista, TUOMAS HUUMON »Suomen ja viron kontrastiivista sanajärjestysvertailua», perustuu tekijänsä Turun yliopistossa laatimaan pro gradu -työhön. Aineistona on ollut kummankinkielisiä kaunokirjallisia tekstejä käännöksineen (jonkin muun tekstilajin valinta olisi tietenkin voinut monipuolistaa kuvaa ja — kuten Huumo itsekin toteaa — tuloksia saattaa periaatteessa vinnouttaa sekin, että suomalaisen kirjallisuuden vironnokset ovat ammattikäytäntäjien tekemiä, virolaistekstien suomennokset taas Turun yliopistossa opetustarkoituksiin tehtyjä oppilastöitä). Näistä Huumo on poiminnut tutkimukseensa ne tapaukset, joissa

formaalisesti ekvivalenteissa käännösvastineissa lauseenjäsenet ovat vaihtaneet järjestystä. Eri sanajärjestysvaihtoehtojen käyppyyttä arvioidessaan Huumo on käyttänyt apunaan myös vironkielisiä informantteja. Lisäksi Huumo vertailee tuloksia tähänastisista suomen ja viron sanajärjestystä koskevista tutkimuksista, etenkin Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun (1980) sekä Taelin (1988). Näiden tutkimusten metodipohja on sama ja aineisto samantapainen, mutta — tässä Huumo esittää myös Taelin itsensä esittämien rinnastusten kannalta arvokkaan huomion — koodausperiaatteissa on eroa: Tael käyttää X-symbolia verbinmääritteestä yleensä, ei verbin kiinteästä aktantista kuten suomalaiset vastaavassa tutkimuksessaan, joten esimerkiksi verbinmääritteen sijaitseminen lauseen alussa ei virossa olekaan niin paljon yleisempää kuin ensi näkemältä vaikuttaisi.

Suomi ja viro ovat molemmat perussanajärjestykseltään SVX-tyyppiä, mutta viro Huumon mielestä vähemmän prototyyppisesti. Huumon referoimat viimeaikaiset tutkimukset korostavat ns. V-2-säännön (verbin edellä vain yksi elementti) voimakasta roolia virossa: lauseenalkuista sanajärjestystä hallitsisivat virossa näin ollen pääasiassa syntaktiset säännöt, lauseen verbinjälkeistä osaa taas (kuten suomessa) pragmaattiset periaatteet. Tätä ajatusta tuntuu ainakin osittain tukevan myös Huumon aineisto: suomesta vironnettaessa näyttää sanajärjestys muuttuvan useammin kuin virosta suomennettaessa, mikä viittaa viron tiukempiin sanajärjestyssääntöihin (muis-tettakoon tosin, että Huumon aineistossa suomennokset saattavat olla sanasanaisempia ja vironnokset vapaampia!), ja V-2-säännön vaikutus näkyy selvänä esimerkiksi siten, että suomen XSV-sanajärjestyksiä yleensä vastaa viron XVS (*Nii õnnelik on ta* → *Niin onnellinen hän on; Mutta sitten kaikki vierähti jotenkin* → *Aga siis kiskus*

kõik kuidagi kiiva).

Ehkä kiintoisinta Huumon artikkelissa kuitenkin on syntaktisten ja temaattis-pragmaattisten tekijöiden limittymisen tarkastelu. Esimerkiksi sivulauseiden verbin sijainti vaikuttaa Huumon informanttiteastien perusteella määräytyvän virossa pragmaattisin perustein (useita vaihtoehtoja hyväksytään, jos ne voidaan tulkita eri tavoin korostetuiksi), ja adverbiaalien keskinäistä järjestystä näyttävät suomessa ja virossa säätelevän erilaiset niiden semantiikkaan liittyvät tekijät (Huumon aineiston viron-tajat näyttävät mielellään oikeasevan suomessa tunnusmerkkisen tulosija + erosija -järjestyksen: *tuli näkyviin sumusta* → *tuli udust nähtavale*). Artikkelin herättää monia ajatuksia, joista juuri adverbiaalien asemaan ja tulkintaan liittyviä kysymyksiä Huumo on sittemmin pohtinut Virittäjänkin palstoilla (Huumo 1994, 1995).

SCLOMB 1:n päättää sen ainoa vironkielinen artikkeli, jonka tekijä-kaimat, MATIT EREL ja PUNTTILA ovat otsikoineet »Lausesisesest tõhustusreduplikatsioonist eesti ja soome keeles». Kyseessä on siis lauseensisäinen (ei peräkkäisiksi vajaiksi lauseiksi tulkittava), tehostava toisto, jonka tekijät lähinnä semanttisin kriteerein jakavat kolmeen tyyppiin: 1) intensiivistävä reduplikaatio (*vaene-vaene laps!; olen odottamalla odottanut; sairas mikä sairas*), 2) prosessin kulkua tai eksistenssiä ilmaiseva reduplikaatio (*mees muudkui rääkis ning rääkis; puhui puhumasta päästyään; on olemassa*), 3) kvantoriaalinen reduplikaatio (*tuhannet ja taas tuhannet; aastast aastasse*). Luokittelu ja näiden luokkien alajaottelu merkityspiirteiden tai muodon perusteella on laittamattomasti laadittu, mutta lukija jää kaipaamaan jonkinlaista yhteenvetoa, analyysia reduplikaation muotokeinoista ja asemasta suomen ja viron kielen järjestelmissä — ja etenkin suomea ja viroa vertailevaa näkökulmaa.

*

Siinä, missä SCLOMB 1 lähtee kipuamaan tyvestä puuhun, pienistä osakysymyksistä ja — enimmäkseen — vain suomen ja viron suhteesta käsin, Jarno Raukko ja Jan-Ola Östman taas käyvät käsiksi koko Itämeren alueeseen lähes laajimmalla mahdollisella maantieteellisellä tavalla tulkiten: jo kansikuvassa näkyy paksun viivan kehystämänä Itämeren valuma-alue, Jyllannin niemimaan itäosasta (!) Novgorodin ja Vitbeekin alueille, Käsivarren Lapista Puolan ja Slovakian rajamaille. Tämän kielialueen sumeaa perheyhtäläisyysluonnetta ja »itämereisyys»-ominaisuuden hypoteettisuutta tosin korostetaan kirjasessa useaan otteeseen: tekijät nimeävät varsinaiseksi tavoitteeseen areaalilingvistiikan ja pragmatiikan metodien pohtimisen.

»Pragmaattinen näkökulma Itämeren kielialueeseen» alkaa alueen kieliä, kansoja ja maantiedettä esittelevällä johdannolla, joka on selkeää, yleissivistävää lukemista (toteamus liivistä ja jokseenkin arvoituksellisesta muinaiskielestä kuurista mahdollisina itämerensuomalaisten ja balttilaisten kielten välimuotoina, ruotsi–skoone–tanska–alasaksa-jatkumon tapaan, hieman oudoksuttaa!). Tämän jälkeen tekijät esittävät katsauksen tähänastiseen Itämeren kielialuetta käsittelevään tutkimukseen.

Varsinaisesta Itämeren kielialueesta ovat puhuneet, lähinnä fonologisin kriteerein, Roman Jakobson 1930-luvulla ja myöhemmin Ilse Lehiste; sittemmin on Tukholman yliopistossa EUROTYP-projektin osahankkeena käynnistynyt areaalitypologinen Itämeri-projekti (ks. Dahl ja Koptjevskaja-Tamm 1992). Muuten tähänastisessa tutkimuksessa on Raukon ja Östmanin mukaan tyydytty kartoittamaan mahdollisia osakielialueita (kuten latvian, liivin, viron ja vatan muodostama »Peipsin kielialue») tai kahdenvälisiä vaikutussuhteita (kuten suomalais-ugrilaisia substraatti-ilmiöitä venä-

jässä tai saksan vaikutusta viroon). Tätä tarkastelutapaa Raukko ja Östman haluavat laajentaa paitsi maantieteellisesti myös avartamalla näkökulmaa pragmatiikan suuntaan. Tässä yhteydessä selvitetään myös pragmatiikan yleistä merkitystä kielikontaktien tutkimuksen kannalta. Omana huomionaan tekijät korostavat implisiittisten pragmaattisten piirteiden lainautumista (yksittäisten irtosanojen ohella esim. keskustelustrategian elementit). Näitä voi heidän mukaansa — toisin kuin varhempaisessa tutkimuksessa on esitetty — lainautua jo varsin varhaisessa kielikontaktien vaiheessa tai esim. lyhytaikaisessa, tilapäisessä kontaktissa.

Koska kirjoittajat eivät pyri esittämään varsinaisia tutkimustuloksia vaan luonnostelemaan erilaisia kysymyksenasetteluja, »Pragmaattinen näkökulma Itämeren kielialueeseen» tuntuu ensi lukemalta hämmentävän sekavalta kokoelmalta osakysymyksiä (ilmeisesti sekä tekijöiden tähänastisiin tutkimuksiin liittyviä että muita), joiden keskinäistä yhteyttä ja lingvististä antia on vaikea heti tajuta. Johdanto-osan jälkeen esitellään kulttuuris-kielellisiä esimerkkita-pauksia: maantieteellisten nimien erikielisiä asuja ja käännöksiä (kuten *Hampuri*, *Itämeri*), kirjoitusjärjestelmiä (tekijät saattavat muuten hieman yliarvioida saksan osuutta puolan ja Baltian kielten ortografioiden kehityksessä — näitä kirjoitustapoja kehilleet oppineet ovat varmasti nojanneet myös aikansa sivistyskieleen latinaan), kysymyspartikkeleja (tekijöiden mielestä Itämeren itäpuolelle tyypillinen ilmiö) sekä kielikontaktien vaikutusta deiksikseen ja semantiikkaan (sulvanruotsin suomenvai-kutteinen demonstratiivadverbien järjestelmä sekä *saada*-verbin polysemia). Näiden näytepiirteiden levikkikartan avulla tekijät havainnollistavat eri kielten »itämereisyys-astetta». Tässä kuvauksessa »itämereisimiksi» Itämeren valuma-alueen kielistä

hahmottuvat suomi ja viro, joissa Itämerestä käytetään ilmansuunnan nimeen perustuvaa nimitystä, kirjaimisto on latinalainen ja kysymyspartikkeleja esiintyy. Kysymyksessä on tietenkin mielivaltaisesti valittuihin piirteisiin perustuva, karkea havainnollistus siitä, miten »itämereisyys» on suhteellinen ja monista perheyhtäläisyyspiirteistä muodostuva ominaisuus. Juuri tällaisten luokittelukriteerien valintaa olisi kuitenkin toivonut enemmän pohdiskeltavan; nyt esimerkki lähinnä kertoo sen melko triviaalin seikan, miten suorastaan toivotto-man monenlaisia näkökulmia kielten ryhmittelyyn voi ottaa, mutta ei käsittele näiden näkökulmien keskinäistä suhdetta.

Käsiteltyään melko pikaisesti Itämeren alueen tämänhetkisiä kielikontakteja ja niiden muutostendenssejä (esimerkiksi länsieurooppalaisten maailmankielten suosion kasvua) Raukko ja Östman lopulta kysyvät, onko Itämeren ympärillä ylipäätään kielialuetta. Vastaus jää epäröivän epäselväksi; ainakaan yhtenäistä kulttuurialuetta Itämeren ympärille ei helposti voi hahmottaa, mutta toisaalta esimerkiksi merenkulkuun liittyvät kiistämättömät kulttuurikontaktit tai tämänhetkiset kulttuuri- ja poliittisetkin pyrkimykset puhuvat tällaisen aluekäsitteen puolesta.

Juuri kielen ja kulttuurin yhteyttä tekijät lopulta korostavat, kun he kirjasen lopussa esittävät seitsemän perusteesejään uudeltaisesta areaalilingvistiikasta. Kielialueen [määrittelyn] peruslähtökohdaksi on otettava kulttuurialue; kontaktien tutkimuksessa on otettava huomioon niiden moninaisuus (mm. vesiteiden rooli tai maailmankielten vaikutus nykyään joukkoviestimienkin kautta); kielialuetta on tutkittava prosessina. »Prosessinäkökulma» merkitsee selvempiä kytköksiä ihmisten toimintaan, etnometodologista tai »totaalihistoriallista» lähestymistapaa (tosin Raukon ja Östmanin näkemys tähänastisesta areaalitutkimukses-

ta on hieman kärjistävä — »perinteinenkin» tutkimus on kyllä tarkastellut myös systeemejä ja niiden dynamiikkaa, ei vain »vuosisatoja muuttumattomina pysyneitä» [!] äännteitä tms. staattisia elementtejä!). Kielen nykypäivän tutkiminen on tekijöiden mukaan »yhtä tärkeää kuin historia» — tätä tuskin kukaan pyrkiikään kiistämään.

Viimeisissä teeseissään Raukko ja Östman tähdentävät pragmatiikan ja implisiitisten kielenilmiöiden keskeistä osuutta kontakti- ja areaalilingvistiikassa. Heidän periaatteellisia väitteitään kielen ja kulttuurin yhteydestä ja pragmatiikan osuudesta kielikontakteihin onkin mahdoton kiistää. Päällimmäiseksi kysymykseksi kirjaseen lukijalle jää kuitenkin metodologinen ongelma: mitä sitten? Päästäänkö yksittäisten kielenkäyttöön liittyvien ilmiöiden luettelamista pitemmälle? Miten sinänsä triviaalintuntuista detalleista (kuten kirjoitusjärjestelmien yhteys kirkkokuntiin ja kulttuurialueisiin, paikannimien kirjoitus- ja ääntämisasujen implikaatiot tai lainausmerkien sormilla viittominen uutena lainana) rakennetaan mielekäs kuvaus kielikontakteista ja kielialueesta? Voidaanko — ja jos, niin miten — ne niveltää yhteen perinteisen kontaktilingvistiikan tutkimien, selkeästi strukturoituneiden ja taloudellisesti kuvattavissa olevien kielen alueiden (kuten äännejärjestelmän) kanssa? Erityisen kiintoisaa olisi nähdä, miten pragmatiikan alaan kuuluvat kielikontakti-ilmiöt pitemmissä aikaperspektiiveissä yhdistetään kielihistorian tutkimustuloksiin. Haaste on huikea, ja lukija jää uteliaana odottamaan uudenlaisen areaalilingvistiikan tuloksia. ■

JOHANNA LAAKSO
Suomalais-ugrilainen laitos,
PL 3 (Fabianinkatu 33),
00014 Helsingin yliopisto
 Sähköposti: *Johanna.Laakso@helsinki.fi*

LÄHTEET

- DAHL, ÖSTEN – KOPTJEVSKAJA-TAMM, MARIA 1992: Language typology around the Baltic sea: a problem inventory. Papers from the Institute of Linguistics, University of Stockholm (PILUS) 51.
- ERELT, MATI 1995: Viron ja suomen aikajärjestelmien vertailua. [Arv.: Helle Metslang, Temporal relations in the predicate and the grammatical system of Estonian and Finnish.] – *Virittäjä* 99 s. 281–284.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED – VILKUNA, MARIA 1980: Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus. Publications of the Department of General Linguistics, University of Helsinki, 6. Helsinki.
- HINT, MATI 1991: Viron sanaston ja kieliopin ideologisoinnista. – Tapani Lehtinen & Susanna Shore (toim.), *Kieli, valta ja eriarvoisuus. Esitelmiä 18. kielitieteen päiviltä s. 137–148.* *Kieli* 6. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- HUUMO, TUOMAS 1994: Lokaalisen ja habiitiivisen adverbiaalisen vaikutusalahteet eksistentiaalilauseessa. – *Virittäjä* 98 s. 357–376.
- 1995: Ongella Elmeri huitaisi Anselmia ongella. – *Virittäjä* 99 s. 45–70.
- LAAKSO, JOHANNA 1995: A spade is always a spade. (Comment on »The 'Pragm-areal' Challenge to Genetic Language Tree Models».) – Seppo Suhonen (toim.), *Itämerensuomalainen kulttuurialue. The Fenno-Baltic Cultural Area s. 70–74.* Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.
- TÄEL, KAJA 1988: Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega). Preprint KKI-56. Tallinn.
- ÖSTMAN, JAN-OLA – RAUKKO, JARNO 1995: The 'Pragmareal' Challenge to

Genetic Language Tree Models. –
Seppo Suhonen (toim.), Itämerensuo-
malainen kulttuurialue. The Fenno-

Baltic Cultural Area s. 31–69. Cast-
renianumin toimitteita 49. Helsinki.